

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับงานด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวตรี พิสูจน์พงศ์

การสร้างอาคารสมัยนี้คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียวแต่เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อีฐูเก่าๆแผ่นเดียวก็มีค่า ควรช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อโยธยา และกรุงเทพฯแล้ว ประเทศไทยคงไม่มีความหมาย

จากกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงพระราชทานแก่เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2504 ณ พระที่นั่งเย็น บริเวณบึงพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน ที่ทรงเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีไทย และทรงมีพระราชประสงค์ให้ “เรา” ยืนได้แก่ผู้ที่มีหน้าที่ดูแลรักษาอาคารโบราณสถานโดยตรง ตลอดจนชาวไทยทุกคน ต้องช่วยกันรักษาสสมบัติของชาติเหล่านี้ไว้ให้คงอยู่เพื่อเป็นเกียรติของชาติสืบไป

กระแสพระราชดำรัสและแนวพระราชดำริกับคุณูปการต่องานด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑ

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 จนถึงปัจจุบัน นับเป็นปีที่ 60 แห่งการครองราชย์ที่ยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใด พระองค์ทรงสนพระทัยและให้ความสำคัญต่อมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติหลายแขนง ด้วยทรงตระหนักว่ามรดกทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ จะทำให้ประชาชนเกิดความซาบซึ้ง และเกิดความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมอันเจริญรุ่งเรืองของชาติ ทั้งยังทำให้เกิดความรัก ความหวงแหนในเอกราชอธิปไตยของตน เกิดความสำนึกที่จะช่วยกันทำนุบำรุงรักษามรดกอันมีค่าเหล่านี้ไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็น และตระหนักถึงความอุตสาหกรรมแห่งบรรพชนเพื่อร่วมใจกันจรรโลงและสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตามเยี่ยงอย่างบรรพบุรุษของตนต่อไป ในส่วนของมรดกศิลปวัฒนธรรมด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญและให้ความสำคัญมาตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ แม้ว่าพระองค์จะประสูติและเจริญพระชันษาในต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่แต่ทรงได้รับการปลูกฝังให้รักในมรดกศิลปวัฒนธรรมทั้งของไทยและต่างประเทศ ด้วยสมเด็จพระบรมราชชนก และสมเด็จพระบรมราชชนนี ทรงมีความสนพระทัยในการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติต่างๆ มักจะนำเสด็จพระราชดำเนินไปชมพิพิธภัณฑสถานต่างๆอยู่เสมอ และทรงตรัสแก่พระโอรส พระธิดาอยู่เสมอว่า

..คนที่ไปถึงเมืองไหนแล้วไม่ไปดูมิวเซียม คนๆนั้นไม่สืงใจ..

ตั้งนั้นครั้นเมื่อทรงเสด็จนิวัติพระนครเป็นครั้งแรกในพ.ศ. 2481 สมเด็จพระบรมราชชนนีทรงเห็นว่า

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จะเป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พร้อมด้วยพระอนุชา คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุเพียง 11 พรรษา และพระเจ้าพี่นางเธอ จะได้ทอดพระเนตรและเรียนรู้เกี่ยวกับมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติได้เป็นอย่างดี และในพ.ศ. 2489 โบราณสถานสำคัญนอกเขตพระนครแห่งแรกคือพระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็ได้เป็นสถานที่ที่เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรและเรียนรู้เกี่ยวกับมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยต่อมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ เสด็จ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ 3 มกราคม 2481

ลายพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระศรีนครินทร์ บรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ เมื่อวันที่ 3 มกราคม 2481

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พร้อมด้วยพระอนุชาคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ขณะดำรงพระยศสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระบรมราชชนนีเสด็จทอดพระเนตรพระราชวังโบราณ พระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2489

ครั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงสนพระทัยและทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่องานด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑ์เสมอมา ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปยังแหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติต่างๆ ทรงได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสรวมทั้งแนวพระราชดำริหลายประการอันเป็นคุณูปการยิ่งต่องานด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทยให้ดำรงอยู่และเป็นแหล่งศึกษาของประชาชนชาวไทยสืบไป

กระแสพระราชดำรัสและแนวพระราชดำริที่เป็นคุณูปการยิ่ง ได้แก่

1. กระแสพระราชดำรัสที่ถือเป็นปรัชญา ปณิธาน และแนวทางในการอนุรักษ์

กระแสพระราชดำรัสอันทรงคุณค่าที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑ์ตลอดจนนิสิตคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ยึดถือเป็นปรัชญา ปณิธาน และแนวทางในการดำเนินงานอนุรักษ์จวบจนปัจจุบัน คือกระแสพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดรัสไว้เมื่อครั้งเสด็จพระราช ดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2504 ซึ่งหลังจากเสด็จพระราชพิธีเปิด พระองค์ได้เสด็จไปประทับ ณ พระที่นั่งเย็น บริเวณบึงพระราม เพื่อทรงพักผ่อนพระอิริยาบถและเสวยพระสุธารส ทรงทอดพระเนตรเห็นพระที่นั่งเย็นถูกสร้างเป็นอาคารสมัยใหม่ทับบนซากโบราณสถานเดิมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีกระแสพระราชดำรัสอันทรงคุณค่าว่า

*การสร้างอาคารสมัยนี้ คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว
แต่เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อีฐูเก่าๆ แผ่นเดียว
ก็มีค่าควรช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยา และกรุงเทพฯ
แล้ว ประเทศไทยก็คงไม่มีความหมาย'*

พระราชดำรัสดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณทางด้านโบราณคดีอย่างแท้จริง และแสดงถึง

พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ที่ทรงห่วงใยในโบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ ทั้งยังทรงเตือนสติคนไทยที่นิยมความเจริญทางวัตถุยิ่งกว่าความเจริญทางจิตใจ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งหากไม่มีให้เห็นแล้ว เราจะทราบได้อย่างไรว่าบรรพบุรุษของเราเคยทำอะไร อยู่ที่ไหน และสร้างชาติขึ้นมาได้อย่างไร พระราชดำรัสดังกล่าวถือเป็นทั้งปรัชญา ปณิธาน และเป็นแนวทางที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์บูรณะและปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุในประเทศไทยตามหลักการอนุรักษ์จวบจนถึงปัจจุบัน

2. แนวพระราชดำริกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในส่วนภูมิภาค

จะไปเก็บไว้ที่ใด

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุของท้องถิ่นใดก็ควรเก็บรักษาและตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของจังหวัดนั้น ๆ³

กล่าวคือเมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2500 ได้มีเหตุการณ์สำคัญเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น กล่าวคือมีคนร้ายลักลอบขุดเจาะกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อค้นหาสมบัติ และได้ของไปหลายชิ้น ซึ่งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่าพระปรางค์วัดราชบูรณะได้สถาปนาขึ้นตั้งแต่ครั้งสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น ต่อมาไม่นานนักคนร้ายถูกตำรวจจับได้และตำรวจสามารถยึดคืนสมบัติที่ลักลอบขุดได้บางส่วน เหตุการณ์ดังกล่าวผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในสมัยนั้นจึงได้แจ้งให้กรมศิลปากรทราบ และพิจารณาว่าควรทำการสำรวจและขุดค้นหาศิลปะโบราณวัตถุที่เหลืออกมาเสียทั้งหมด ด้วยเห็นว่าคงไม่ปลอดภัยแน่หากจะเก็บรักษาสมบัติล้ำค่าไว้ในองค์พระปรางค์ดั้งเดิม ซึ่งกรมศิลปากรก็เห็นชอบที่จะดำเนินการดังกล่าวเพื่อนำของมีค่าทั้งปวงมาเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย

ในวันที่ 28 กันยายน ถึงวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2500 กรมศิลปากรจึงดำเนินการสำรวจและขุดค้นหาทางโบราณคดี ได้พบโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นสิ่งของเครื่องทองเป็นจำนวนมาก กล่าวหาพบสิ่งของล้ำค่ารวมจำนวนถึง 2,121 ชิ้น เฉพาะที่ทำด้วยทอง เงิน นาก และเพชรนิลจินดา มีน้ำหนักถึง 101,919.50 กรัม นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปสำริด พระพุทธรูปหิน พระพิมพ์ เครื่องใช้ทำด้วยโลหะและหิน เครื่องสังคโลก และศิลปวัตถุที่สำคัญ เช่น พระบรมสารีริกธาตุ พระเจดีย์ทองคำ เทวรูปทองคำ เครื่องประดับศีรษะทองคำ ลานทองจารึกอักษรธรรม แผ่นทองจารึกอักษรจีนและอาหรับ พระแสงดาบฝักทองประดับพลอยสีต่างๆ รวมทั้งเครื่องราชูปโภคอีกหลายชิ้นทำด้วยทองคำ ซึ่งเครื่องทองที่ขุดขึ้นมาได้แล้วนั้น ในเบื้องต้นได้นำไปฝากเก็บรักษาไว้ชั่วคราว ณ กองกำกับการตำรวจภูธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อน ครั้นเมื่อถึงวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2500 ทางสำนักพระราชวังได้แจ้งแก่คณะทำงานว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จทอดพระเนตรของที่ขุดค้นได้ และการเสด็จครั้งนั้นให้ถือเป็นการเสด็จส่วนพระองค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรศิลปะโบราณวัตถุดังกล่าว ณ กองกำกับการตำรวจภูธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2500 และเมื่อทรงทอดพระเนตรสิ่งของต่างๆ แล้ว ทรงมีรับสั่งกับ ม.ล. ปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และนายธนิต อนุโพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้นว่า

จะไปเก็บไว้ที่ใด

และได้พระราชทานแนวพระราชดำริว่า

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ
ขณะนี้ สมควรจะได้มีพิพิธภัณฑ์สถานเก็บรักษา และตั้งแสดง
ให้ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นี้ หากควรนำไปเก็บ
รักษาและตั้งแสดงที่อื่นไม่ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุของท้องถิ่น
ใดก็ควรเก็บรักษาและตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานของจังหวัดนั้นๆ..^๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทอด
พระเนตรโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และเครื่องมือหรรษภัณฑ์ที่ขุดได้จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ ซึ่งเก็บ
รักษาไว้ชั่วคราว ณ กองกำกับการตำรวจภูธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2500

จากแนวพระราชดำริดังกล่าวพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่สมบูรณ์แบบแห่งแรกในส่วนภูมิภาคจึงได้เกิดขึ้น
ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างเป็นความร่วมมือร่วมใจทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน
คือ งบประมาณส่วนแรกเป็นของทางราชการ อีกส่วนหนึ่งเป็นความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนที่บริจาค
เงินจากการเช่าพระพิมพ์ที่ขุดพบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะในปีถัดมา^๑ ซึ่งพบอีกจำนวน 6 กรุ ทุกกรุมี
พระพุทธรูปและพระพิมพ์ตึกจำนวนนับแสนองค์ กระทรวงศึกษาธิการเห็นช่องทางหางบเพิ่ม จึงอนุมัติให้
กรมศิลปากรรับบริจาคเงิน โดยทางราชการได้มอบพระพิมพ์ที่เหลือจากการคัดเก็บให้เป็นของสมนาคุณแก่
ผู้บริจาค ได้เงินรวมทั้งสิ้น 3,461,982.22 บาท นำมาสมทบกับเงินงบประมาณ และจัดสร้างพิพิธภัณฑ์สถานขึ้น
โดยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดสรรที่ดินราชพัสดุ ประมาณ 26 ไร่ ให้เป็นที่ก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ การ
ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2503 และเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้า
สามพระยา) ผู้สถาปนาวัดราชบูรณะ ทางราชการจึงขนานนามพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินี้ว่า พิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติ เจ้าสามพระยา จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีรูปแบบการจัดแสดงแผนใหม่คือ นำโบราณวัตถุ มาจัดแสดง
ไม่มากจนแน่นและได้นำหลักการใช้แสงสีมาช่วยในการนำเสนอให้ดูน่าสนใจมากขึ้นเป็นแห่งแรกในส่วนภูมิภาค

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ต่อมาเมื่อการจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถานแล้วเสร็จในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2504 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา อย่างเป็นทางการ ซึ่งในกระแสพระราชดำริสตอนหนึ่ง ได้แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริต่องานพิพิธภัณฑสถานและพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงมีให้กับงานอนุรักษ์มรดกของชาติ ดังนี้

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดีที่ได้มาเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยาในวันนี้ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและโบราณสถานทั้งหลาย นั้นล้วนเป็นของมีคุณค่า และจำเป็นแก่การศึกษาค้นคว้าในทาง ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง ของชาติไทยที่มีมาแต่อดีตกาล สมควรที่จะสงวนรักษาให้คงทนถาวร เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล โดยเฉพาะโบราณวัตถุและ ศิลปวัตถุควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาและตั้งแสดงให้นักศึกษา และประชาชนได้ชม และศึกษาหาความรู้ไว้มาก และทั่วถึงยิ่งกว่าที่เป็น อยู่ในขณะนี้ ข้าพเจ้าได้คิดมานานแล้วว่า โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ของท้องถิ่นใด ก็ควรที่จะเก็บรักษาและตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติของจังหวัดนั้นๆ ข้าพเจ้าพอใจที่กระทรวงศึกษาธิการและ กรมศิลปากรเห็นห้องด้วย และทำได้สำเร็จเป็นแห่งแรกที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นี้ กรุงศรีอยุธยาเคยเป็นราชธานีอันรุ่งเรือง อยู่ถึง 417 ปี มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุอันควร ค่าแก่การสนใจศึกษามากมาย ถ้าเราพิจารณาตามความเจริญรุ่งเรือง ของกรุงศรีอยุธยาที่เคยมีมาแต่อดีตแล้ว จะเห็นได้ว่า พิพิธภัณฑสถาน

แห่งชาติเท่าที่มีอยู่นี้คงจะน้อยไปเสียอีกที่จะเก็บรวบรวมและ
ตั้งแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ที่พบในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
มีผู้กล่าวกันว่า ขณะนี้ได้มีผู้สนใจและหาซื้อโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ
ส่งออกไปต่างประเทศกันมาก ถ้าต่อไปภายหน้าเราจะต้องไปศึกษา
หรือชมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของไทยเราเองในต่างประเทศก็คง
จะเป็นเรื่องที่น่าเศร้าและน่าอัศจรรย์มาก เราจึงควรจะช่วยช่วยและ
ช่วยกันหาทางรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของเรา แล้วจัดสร้าง
พิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาไว้เป็นการดีที่สุด จึงอยู่งานดังกล่าวนี้
จะต้องใช้เวลาและเงินมาก แต่ก็เชื่อว่า ถ้าทุกฝ่ายได้ร่วมมือร่วมใจ
กันอย่างจริงจังแล้วก็คงจะสำเร็จลุล่วงไปได้
บัดนี้ได้เวลาแล้ว ข้าพเจ้าจะเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
เจ้าสามพระยา ขอให้พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ จงสถิตสถาพร
อำนวยประโยชน์ในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปะ และ
โบราณคดีแก่นักศึกษาและประชาชนโดยกว้างขวาง และหวังว่า
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยานี้ จะเป็นสมบัติอันควร
ภาคภูมิใจ ของชาวพระนครศรีอยุธยาและคนไทยทั่วไปตลอดกาลนาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธี
เปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2504

ด้วยกระแสพระราชดำริในครั้งนั้น ทางราชการจึงได้จัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในส่วน
ภูมิภาคเป็นลำดับจนครบทุกภาค เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เรื่องราว
ความเป็นมาของตนเองอันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในบ้านเมืองของตนได้เป็นอย่างดีตามพระราชประสงค์
ได้แก่ พ.ศ. 2509 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย พ.ศ. 2515 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2516 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ และพ.ศ. 2517
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปัจจุบัน กรมศิลปากรได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เพื่อเก็บรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และวัตถุทางชาติพันธุ์วิทยาขึ้นทั้งในกรุงเทพมหานครและในต่างจังหวัด รวม 44 แห่ง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวพระราชดำริดังกล่าว

3. กระแสพระราชดำริกับความสำคัญของงานบริการการศึกษา

พระราชดำริในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ในปีพุทธศักราช 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของงานบริการการศึกษา ซึ่งเป็นหมวดงานหนึ่งที่สำคัญมากในกิจการพิพิธภัณฑ์สถาน ดังความตอนหนึ่งว่า

...การจัดพิพิธภัณฑ์สถานขึ้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นจังหวัดสำคัญอันเป็นศูนย์กลางความเจริญมาแล้วตั้งแต่โบราณสมัยนั้น เป็น การที่เหมาะสมและชอบด้วยเหตุผลทุกด้าน ศิลปะโบราณวัตถุในเขตจังหวัด ต่างๆที่รวบรวมไว้ แต่ละชิ้นมีความสำคัญและมีคุณค่ามากในเหตุ ที่เป็นวัตถุพยานที่จะใช้พิจารณาศึกษาเรื่องราวของอดีตได้อย่างไม่รู้จัก จึงเป็นกิจเบื้องต้นที่ทุกคนทุกฝ่าย โดยเฉพาะกรมศิลปากร จะ ต้องบำรุงรักษาไว้ให้มั่นคง จะปล่อยให้ทำลายสูญไปไม่ได้ เพราะไม่มี ทางจะหาวัตถุชิ้นใหม่อื่นใดมาทดแทนกัน พร้อมกับนั้น ก็จะต้อง พยายามแนะนำชักจูงคนทั่วไปให้ทราบถึงกิจการ บริการ รวมทั้ง ประโยชน์ที่จะพึงได้รับจากพิพิธภัณฑ์สถาน เมื่อประชาชนได้รู้จัก ได้ใช้ และได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์สถานโดยกว้างขวางแล้ว จึงจะนับว่าเกิดประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าอย่างแท้จริง ตามเจตนารมณ์....¹⁰

พระราชดำริดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีความเข้าใจพระทัยในกิจการ พิพิธภัณฑ์สถานเป็นอย่างดี เพราะนอกจากแนวพระราชดำริที่ทรงให้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำ ตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้ศึกษาหาความรู้ในเรื่องราวประวัติศาสตร์อันเกี่ยวพันกับตนเอง จน นำไปสู่ความภาคภูมิใจในความเป็นมาของตนแล้ว พระองค์ยังทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของงานบริการ การศึกษา เพราะแม้ว่าจะจัดพิพิธภัณฑ์สถานได้ดีเพียงใด หากผู้คนไม่สนใจหรือความรู้มิได้กระจายออก ไปสู่วงกว้าง ก็ทำให้กิจการพิพิธภัณฑ์สถานนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดมิได้

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานทุกแห่งได้จัดให้งานบริการการศึกษาถือเป็นงานหลักส่วนหนึ่งที่ละเลยไม่ได้ โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการบรรยาย การนำชม การจัดพิมพ์เอกสาร ตลอดจนจัด กิจกรรมต่างๆ ให้แก่เยาวชนและประชาชนผู้สนใจทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะได้มีการจัด ตั้งคณะสตรีอาสาสมัครชาวต่างประเทศเพื่อช่วยบรรยายและนำชมเป็นภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษา ฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน และภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น ถือเป็นงานที่ริเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

**4. พระราชดำรัสกับความสนพระทัยและพระราชทานภาพฝีพระหัตถ์มาจัดแสดง
นี้ ถ้ากรมศิลปากรไปสร้างพิพิธภัณฑ์ที่ไหนนะ ฉันจะไปเปิดให้**

พระราชดำรัสอันแสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณต่อการพิพิธภัณฑ์ไทย เมื่อครั้งกรมศิลปากรรวบรวมขุมทรัพย์เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพระราชพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในส่วนภูมิภาคแห่งที่ 2 ต่อจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา คือในพ.ศ. 2509 กรมศิลปากรได้ขยายงานกิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในส่วนภูมิภาคแห่งใหม่ขึ้นที่จังหวัดสุโขทัย คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง กรมศิลปากรได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพระราชพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์อีกครั้ง และครั้งนี้กรมศิลปากรได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูงสุด กล่าวคือหลังจากทรงพระราชทานพระราชดำรัสในการเปิดพิพิธภัณฑ์แล้วเสร็จ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรบรรดาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่จัดแสดงเป็นเวลานานพอสมควร คาดว่าคงจะเป็นที่พอพระราชหฤทัย และก่อนเสด็จกลับได้มีพระราชดำรัสว่า

นี่ถ้ากรมศิลปากรไปสร้างพิพิธภัณฑ์ที่ไหนนะ ฉันจะไปเปิดให้'

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อการพิพิธภัณฑ์ไทยและกรมศิลปากรเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติด้วยพระองค์เอง รวม 7 แห่ง คือ

- พ.ศ. 2504 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
- พ.ศ. 2509 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง
- พ.ศ. 2509 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทอง
- พ.ศ. 2510 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (อาคารใหม่)
- พ.ศ. 2515 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น
- พ.ศ. 2516 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่
- พ.ศ. 2517 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงคิดแถบแพรเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
วันที่ 13 พฤษภาคม 2509

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตรโบราณวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตัดแถบแพรเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่
วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2516

จวบจนในระยะหลังเมื่อทรงมีพระราชภารกิจด้านอื่นๆเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ไม่สามารถเสด็จฯโดยพระองค์เอง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หรือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแห่งใหม่ๆ แทนพระองค์ทุกครั้ง รวมทั้งเมื่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ได้ปรับแนวทางการจัดแสดงเพื่อเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ประเภทศิลปะ คือ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ก็ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำภาพฝีพระหัตถ์มาจัดแสดงด้วย¹²

5. พระราชดำรัสกับหลักวิทยาการสมัยใหม่ในการสงวนรักษา

นี่ เขามีน้ำมันก๊าดสนิมนะ เอน้ำมันมาหยอดซิ

พระราชดำรัสที่ก่อให้เกิดงานสงวนรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตามหลักวิทยาการสมัยใหม่ที่ทรงพระราชทานเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์เพื่อทอดพระเนตรสิ่งของที่ขุดได้จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลังจากที่ทอดพระเนตรแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับเพื่อเสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ บริเวณพระราชวังโบราณ ในวันนั้น นายอนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากรได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิดและได้เล่าถึงเหตุการณ์สำคัญยิ่งในวันดังกล่าวว่ามีประชาชนมาเฝ้ารับเสด็จเต็มไปหมด พระองค์ประทับเสวยบนเสื่อจันทบูร ได้ร่มมะขาม พระเจ้าจรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ฯ ได้ให้นายอนิต อยู่โพธิ์ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ใกล้ๆ เมื่อพระองค์จะมีรับสั่งถาม ระหว่างเสวยได้ทอดพระเนตรไปรอบๆ และรับสั่งว่า “ เอ๊ะ ทำไมคนมากมาย ”

นายอนิต อยู่โพธิ์กราบบังคมทูลว่า “ชาวบ้านเขาพากันจะมาดูการทรงทอดพระแสงดาบที่ขุดได้จากวัดราชบูรณะ” ทรงมีรับสั่งว่า

สนิมจับอย่างนั้น ใครจะถอดออก

นี่ เขามีน้ำมันก๊าดสนิมนะ เอน้ำมันมาหยอดซิ”

กระแสพระราชดำรัสวันนั้นแสดงว่าพระองค์ทรงทราบเกี่ยวกับวิทยาการสงวนรักษาโบราณวัตถุเป็นอย่างดี จึงได้ทรงแนะนำวิธีการและมีได้ทรงทอดพระแสงโดยที่มีได้ผ่านการศึกษาอย่างเป็นวิชาการเสียก่อน และด้วยกระแสพระราชดำรัสนี้กรมศิลปากรได้จัดส่งนักวิทยาศาสตร์ไปศึกษาวิชาการสงวนรักษาโบราณวัตถุยังต่างประเทศก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิทยาการในการปฏิบัติงานด้านนี้อย่างดีมาจนทุกวันนี้

ต่อมาพระแสงดาบองค์นั้นได้ทอดไว้ ณ ห้องแสดงศิลปวัตถุสมัยอยุธยา ซึ่งในวันเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดอาคารสร้างใหม่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2510หลังจากพระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรไปเรื่อยๆจนถึงห้องอยุธยาซึ่งตั้งโต๊ะทอดพระแสงไว้ทอดทอดพระเนตรเห็นก็รับสั่งถามว่า

นี่พระแสงดาบเล่มนี้ไซไหน

แล้วเป็นยังงีถอดได้ไหม

หลังจากนั้นพระองค์ก็เสด็จพระราชดำเนินตรงไปทอดพระแสงดาบแสดงว่าทรงสนพระทัยอย่างจริงจังและไม่เคยทรงลืม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดพระแสงดาบ

พระแสงดาบที่ทำการอนุรักษ์โดยนักวิทยาศาสตร์แล้ว

6. พระราชดำรัสกับการเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน

ถ้าพูดว่า ไปได้เสียอย่างเดียว ก็ต้องได้

โบราณสถาน..ควรจะได้รับการดูแลบูรณะและก่อสร้างถนนให้เข้าถึงด้วย...

แต่เดิมนั้นโบราณสถานส่วนใหญ่มักอยู่ในที่ห่างไกลและการเดินทางไปถึงก็ลำบากยิ่ง กระแสพระราชดำรัสนี้ได้กลายเป็นนโยบายหนึ่งของกรมศิลปากรที่จะต้องจัดสร้างระบบสาธารณูปโภคในแหล่งโบราณสถาน โดยเฉพาะถนนเพื่อให้การเข้าถึงแหล่งโบราณสถานเป็นไปได้อย่างสะดวก และปลอดภัย คือเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พุทธศักราช 2504 นั้น เมื่อเสร็จการพระราชพิธีได้มีรับสั่งว่า เราจะไปเจดีย์ภูเขาทอง

แต่ในครั้งนั้น ถนนไปเจดีย์ภูเขาทองไม่สะดวก ทางไปตรงคอสะพานไม่ดี ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเห็นว่าจะไม่ปลอดภัย เมื่อพระองค์ท่านทรงทราบก็ไม่ได้รับสั่งอะไร แต่เมื่อเสด็จขึ้นรถ

พระที่นั่งเพื่อจะเสด็จพระราชดำเนินกลับ พอรถพระที่นั่งไปถึงทางแยกจะไปหัวรอ รถพระที่นั่งได้หยุด และราชองครักษ์มาบอกแก่อธิบดีกรมศิลปากรให้นำเสด็จไปเจดีย์ภูเขาทอง ซึ่งอธิบดีก็ได้เลี้ยวรถนำเสด็จตามพระราชประสงค์ ครั้นถึงเจดีย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ได้เสด็จขึ้น... สมเด็จพระท่านทรงเก่งมาก ทรงวิ่งขึ้นทั้งฉลองพระบาทส้นสูงโดยเร็ว ในหลวงท่านทรงก้าวขึ้นไปตามลำดับ เมื่อเสด็จขึ้นไปถึงฐานทักษิณชั้นบน ซึ่งแลเห็นทัศนียภาพโดยรอบไปในระยะไกล มีรับสั่งถามถึงภูมิประเทศทางประวัติศาสตร์และได้พระราชทานกระแสพระราชดำริว่า

...น่าจะมีการนำขมนักเรียน นักศึกษา ด้วยวิธีนำขึ้นมา ณ สถานที่นั้น
พร้อมกับแสดงทิศทางภูมิประเทศประกอบการอธิบายเหตุการณ์สำคัญ
ในประวัติศาสตร์ก็จะช่วยให้ซาบซึ้งและเข้าใจดีขึ้น..."

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรเจดีย์ภูเขาทอง วันที่ 26 ธันวาคม 2504

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อวิธีการเรียนการสอนวิชาด้านประวัติศาสตร์ไทยที่ควรจัดให้มีการทัศนศึกษาแก่ผู้เรียนไปยังแหล่งประวัติศาสตร์นั้นๆ เพื่อความเข้าใจและได้รับประสบการณ์จริง การเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโบราณสถานต่างๆ นั้นมักโปรดการเสด็จพระราชดำเนินไปยังห้องที่มีโบราณสถานตั้งอยู่ และไม่ว่าสถานที่นั้นจะเดินทางไปได้ยากเพียงใด ครั้งหนึ่งในมิพุทธศักราช 2515 ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโบราณสถานเมืองศรีสัตนาลัยเป็นครั้งที่ 3 หลังจากทอดพระเนตรโบราณสถานสำคัญในเมืองครบถ้วนแล้ว ทรงทอดพระเนตรแผนที่ในหนังสือนำเที่ยว มีพระราชดำรัสเรียกหัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ 3 ให้ดูแผนที่ตรงหมายเลขที่ 28 วัดเจดีย์เจ็ดยอด หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ 3 กราบทูลว่าไม่มีทางรถยนต์ไปถึงเสด็จไปไม่ได้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสถามว่าระยะเดินสักกี่ชั่วโมง หัวหน้าหน่วยฯ กราบทูลว่าไม่ถึงชั่วโมง ประมาณ 30 นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า

ถ้าพูดว่าไปได้เสียอย่างเดียว ก็ต้องได้

และพระองค์ก็ได้ทรงพระราชดำเนินโดยพระบาทไปตามทางคนเดินจนถึงวัดเจ็ดยอด และได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสว่า

โบราณสถานควรจะได้รับ การจุดแสงบูรณะและก่อสร้างถนนให้เข้าถึงด้วย"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและพระเจ้าลูกเธอ เสด็จเยี่ยมชมโบราณสถานเมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ถึง 3 ครั้ง คือ ใน พ.ศ. 2501 พ.ศ. 2509 และพ.ศ. 2515

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เสด็จ ณ บ้านรับรองหน่วยศิลปากรที่ 3 เมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2509

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรรุ่นจำลองเมืองศรีสัตนาลัย

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดช้างล้อม

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดเจติยไฉตแก้ว

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดนางพญา

7. พระราชดำรัสกับการตรวจพิสูจน์วัตถุ

กรมศิลปากรรับรองหรือ

กรมศิลปากรนั้นโดยหน้าที่ความรับผิดชอบแล้วถือว่าเป็นหน่วยงานที่ต้องสามารถให้ข้อพิจารณาเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้อย่างถูกต้อง หรือในกรณีที่เกิดปัญหาข้อขัดข้องก็จะต้องให้คำอธิบายแก่หมุ่คนทั่วไปได้

หน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าวนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณแก่กรมศิลปากรให้ได้มีโอกาสถวายนามคิดเห็นด้วย เช่น มีอยู่คราวหนึ่งมีคนจะนำจารึกขึ้นถวาย อ้างว่าเป็นจารึกสมัยทวารวดีได้มาจากคูบัวเมืองโบราณที่บ้านคูบัวจังหวัดราชบุรีและเป็นส่วนที่กรมศิลปากรได้มาไม่หมด ผู้ที่จะถวายได้อ้างอีกว่าข้อความในจารึกมีพระราชเสวยราชย์พระนามขึ้นต้นด้วยตัว “ภ” และมีพระราชินีพระนามขึ้นต้นด้วยตัว “ส”

ได้ทราบว่ามีพระราชกระแสว่าทำไมตรงอย่างนั้น และเมื่ออธิบดีธนิศ อนุโพธิ์ มีโอกาสได้เข้าเฝ้าในการเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดงานแสดงภาพถ่าย ขณะส่งเสด็จทรงรับสั่งถามอธิบดีว่า

รู้เรื่องจารึกใหม่ ที่ว่าได้จากคูบัวที่กรมศิลปากรไม่ได้เอามา นะ

แล้วกรมศิลปากรรับรองหรือ

รับไปดูเสียซิ เราจะมาให้

ผลการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญกรมศิลปากรครั้งนั้นพบว่า เป็นจารึกที่ทำขึ้นใหม่มิใช่ของเก่า จึงได้กราบบังคมทูลให้ทรงทราบ และถือว่าเป็นคำรับรองของกรมศิลปากร ตามที่พระราชทานพระมหา กรุณาธิคุณให้ตรวจสอบ^๑

8. พระราชดำรัสกับการอนุรักษ์ให้คงสภาพเดิมและความร่วมมือร่วมใจจากประชาชน

ที่ตั้งใจมาดูก็อยากจะเห็นสิ่งต่างๆ อยู่ในสภาพเดิมอย่างนี้¹⁷

พระราชดำรัสเมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2515

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งขุดค้นพบหลุมฝังศพ และโครงกระดูกมากมาย ตลอดจนภาชนะดินเผาลายเขียนสี และเครื่องมือเครื่องใช้สำริดอีกจำนวนมาก ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรหลุมขุดค้นภายในพื้นที่วัดโพธิ์ศรีโนน โดยอธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น (นายเชื้อ สาริมาณ) กล่าวถวายรายงานและเบิกตัวนายพจน์ เกื้อกูล ภัณฑารักษ์โท ผู้ดำเนินงานขุดค้น และนายแพทย์สุด แสงวิเชียร ผู้ร่วมงานค้นคว้าเรื่องโครงกระดูกมนุษย์กราบบังคมทูลถวายคำอธิบาย ทรงมีรับสั่งถามและพระราชทานคำแนะนำเรื่องต่างๆ ตลอดระยะเวลาเสด็จ ดังนี้

เปลือกหอยเหล่านั้นรู้หรือไม่ว่าเป็นหอยทะเลหรือหอยน้ำจืด
ที่ตั้งใจมาดูก็อยากจะเห็นสิ่งต่างๆ อยู่ในสภาพเดิมอย่างนี้
ทำไมถึงพบหลุมฝังศพและเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีมาก
ที่นี่เป็นที่ฝังศพหรือ
ลายเขียนสีแดงนั้นคงจะเขียนลงบนเครื่องปั้นดินเผาหลังจากที่
ได้ทำการเผาหม้อแล้วใช่ไหม
เคยส่งพวกกระดูกที่ค้นพบไปพิสูจน์เรื่องการหาอายุบ้างหรือไม่
...กระดูกนี้เคยใช้ในการพิสูจน์หาอายุได้หรือไม่

เรื่องการหาอายุนี้ ทรงรับสั่งถามศาสตราจารย์นายแพทย์สุด แสงวิเชียร ซึ่งกราบบังคมทูลว่า “การหาอายุจากกระดูก ในต่างประเทศก็เคยกระทำกัน แต่ประเทศเรายังไม่เคยจัดส่งไป คิดว่าค่าส่งก็คงจะแพงด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ”

ทรงมีรับสั่งต่อไปว่า

ก็ไม่น่าจะสิ้นเปลืองเงินทองมากนัก เพราะเรื่องพิธีกรรม
เป็นเรื่องสากลระหว่างชาติ อีกประการหนึ่งทั่วโลกก็คงจะสนใจเรื่อง
บ้านเชียงนี้มาก ใครๆ ก็คงอยากจะรู้และให้ความร่วมมือในเรื่องการหา
อายุ ถ้าหาอายุจากกระดูกได้ ก็จะเป็นการเชื่อถือมากขึ้นอีก

ทรงทอดพระเนตรหลุมขุดค้นแต่ละหลุมอย่างละเอียดถี่ถ้วน

หลุมฝังศพนี้คงจะมีอายุเก่ากว่าบริเวณหลุมขุดค้นที่ 1 และที่ 2
เพราะอยู่ระดับลึกกว่า

ทั้งทรงมีพระราชวินิจฉัยทางวิชาการอย่างจริงจัง

คนก่อนประวัติศาสตร์ที่ค้นพบในแหล่งขุดค้นนี้มีความสัมพันธ์
กับชุมชนที่เข้ามาอยู่อาศัยเมื่อประมาณ 200 ปีอย่างไร
“สาเหตุที่ชุมชนต้องร้างไประยะหนึ่งนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่นำคิด
นี้ก็ต้องเป็นเรื่องราวของหมอกหมายถึงศาสตราจารย์นายแพทย์สุด
แสงวิเชียรที่จะต้องช่วยกันค้นคว้าว่าชุมชนที่ร้างไปนั้นล้มตาย
ด้วยโรคระบาดชนิดใดหรือเปล่า ซึ่งก็ต้องร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ฝ่าย
ดำเนินงานขุดค้น

ระหว่างทอดพระเนตรหลุมขุดค้นและนิทรรศการต่างๆ ได้ทรงเยี่ยมทักทายประชาชนที่มารับเสด็จ
มากมาย และทรงกำชับคณะทำงานให้เข้ากับชาวบ้านให้ดี ให้ใช้จิตวิทยาหาแนวทางเข้าถึงชาวบ้าน ช่วย
เหลือชุมชน เมื่อทรงทราบข่าวราชการปฏิบัติตามพระบรมราโชวาท จึงมีพระราชดำรัสต่อไปว่า

ที่ได้ทำมานั้นเป็นสิ่งที่ดีแล้ว ถ้าหากเจ้าหน้าที่เข้าถึงชาวบ้าน
ได้อย่างดีแล้ว ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือและเข้าใจงานการขุดค้น
ซึ่งจะเป็นหนทางทำให้กลุ่มบุคคลภายนอกให้การสนับสนุนและ
ความร่วมมืออย่างเช่นได้ข่าวมาว่า ท่านหญิงวิภาวดีประทาน
เงินส่วนพระองค์มาช่วยเหลือการขุดค้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร
หลุมขุดค้น ณ แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ศรีโน เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2515

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระทัยเรื่องราวของคน
ก่อนประวัติศาสตร์ที่แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ศรีโนและทรงรับสั่งถามถึงการทำงานและศึกษาวิเคราะห์วิจัย
โบราณวัตถุประเภทต่างๆที่ได้จากการขุดค้น

เสด็จทอดพระเนตรโบราณวัตถุที่ขุดพบที่วัดโพธิ์ศรีใน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นปรากฏการณ์สำคัญของอารยธรรมโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีความโดดเด่นที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นตัวแทนวิวัฒนาการทางด้านวัฒนธรรม สังคม และเทคโนโลยี ที่มีความเจริญรุ่งเรืองสืบทอดยาวนานกว่า 5,000 ปี ในช่วงเวลาระหว่าง 3,600 ปีก่อนคริสตศักราช ถึง คริสตศักราช 200 แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงได้รับการขึ้นทะเบียนไว้ในรายชื่อแหล่งมรดกโลกแห่งอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก เมื่อพุทธศักราช 2535 และเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีการจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์เปิด ณ บริเวณหลุมขุดค้นภายในวัดโพธิ์ศรีใน เพื่อให้ผู้ที่ตั้งใจมาดู จะได้เห็นสิ่งต่างๆ อยู่ในสภาพเดิมตามกระแสพระราชดำริต์ ร่วมกับการจัดแสดงโบราณวัตถุที่ขุดค้นได้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง ในบริเวณใกล้เคียงกัน

9. พระราชดำรัสกับความสำคัญของโบราณวัตถุสถาน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติ

เป็นที่ทราบกันอยู่ว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศของเราที่เป็นเอกสารมีอยู่โดยจำกัด การศึกษาประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณวัตถุเทียบเคียงสันนิษฐานด้วยอย่างมาก ดังนั้นจึงถือได้ว่าโบราณสถานและโบราณวัตถุทุกแห่งทุกชิ้นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างสำคัญ ซึ่งควรสำรวจและพิจารณาศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยและติดตามงานสำรวจและการขุดค้นทางโบราณคดี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพระราชทานกระแสพระราชดำรัสให้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักฐานโบราณสถานและโบราณวัตถุแก่กระแสพระราชดำรัสครั้งเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ความว่า

ข้าพเจ้ามีความยินดีและพอใจที่กรมศิลปากรพยายามเอาใจใส่ ดำเนินงานด้านการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีด้วยความระมัดระวัง มาโดยตลอด การที่ได้สำรวจขุดค้นโบราณสถานในเขตจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และรวบรวมศิลปะโบราณวัตถุต่างๆ และจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่จังหวัด ขอนแก่น นับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะทำให้ประชาชนใน ท้องถิ่นนี้ได้รู้จักเรื่องราวของตนเอง ของถิ่นกำเนิดของตนโดยแจ่มแจ้ง ทั้งเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์โบราณคดี ทั่วไปกว้างขวางยิ่งขึ้น

เป็นที่ทราบกันอยู่ว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศ ของเราที่เป็นเอกสารมีอยู่โดยจำกัด การศึกษาประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณวัตถุเทียบเคียงสันนิษฐานด้วยอย่างมาก ดังนั้นจึงถือได้ว่าโบราณสถานและโบราณวัตถุทุกแห่งทุกชิ้นเป็น หลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างสำคัญ ซึ่งควรสำรวจและพิจารณา ศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้ขุดค้นและรวบรวม ได้แล้ว เช่นศิลปะโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งนี้ ผู้มีหน้าที่ รับผิดชอบจะต้องระวังรักษาอย่างดีที่สุดตลอดไป ไม่ปล่อยให้พลละ เลยให้เกิดความเสียหายหรือสูญหาย เพราะถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนั้น ก็เท่ากับได้ทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่งจะ เป็นความเสียหายอย่างร้ายแรง

ได้เวลาอันสมควรแล้ว ข้าพเจ้าขอเปิดพิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติ ขอนแก่น ณ บัดนี้ ขอให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินี้ มีความมั่นคง สามารถอำนวยประโยชน์ต่างๆ ได้สมตามความ

มุ่งหมายของทางราชการ ขออวยพรให้ผู้มีส่วนร่วมในการ
ก่อตั้งและเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายพร้อมทั้งผู้มาร่วมในพิธีนี้ทุกคน
มีความสุขความสวัสดิโดยทั่วกัน”

10. งานด้านโบราณคดีกับการพิพิธภัณฑในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ความสนพระทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการอนุรักษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของชาติ ยังปรากฏให้เห็นตลอดมา แม้แต่ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ อันเป็นโครงการที่เน้นด้านการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนนั้น หากมีการสำรวจพบว่าอาจมีผลกระทบต่อหลักฐานทางด้านโบราณคดี หรือโบราณสถาน โบราณวัตถุ แล้ว การอนุรักษ์จะเป็นขั้นตอนหนึ่งในการดำเนินงานเสมอ โดยกรมศิลปากรจะได้รับมอบหมายให้ดำเนินการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อเก็บหลักฐานข้อมูลในพื้นที่ก่อนการดำเนินการต่อไป โครงการที่สำคัญ เช่น

โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ^{๑๖}

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2536 โครงการฯ ได้ดำเนินการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมก่อน และพบว่าผลกระทบด้านดีมากกว่าด้านเสีย ดังนั้นในขั้นตอนการดำเนินงานคณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงได้ตั้งคณะทำงานขึ้นมาเพื่อรับมือผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ให้อยู่ในระดับต่ำ โดยกรมศิลปากรได้รับมอบหมายให้ดูแลแก้ปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านวัฒนธรรมซึ่งมีภารกิจ 3 ประการ ได้แก่

1. แก้ไขและพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านโบราณคดี
2. ศึกษาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. ก่อสร้างพิพิธภัณฑลุ่มน้ำป่าสัก

1. การแก้ไขและพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านโบราณคดี

กรมศิลปากรได้ดำเนินการสำรวจพบแหล่งโบราณคดีจำนวน 28 แห่ง ที่จะได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำกระจายอยู่ในพื้นที่กิ่งอำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี อำเภอชัยบาดาล อำเภอท่าหลวง และอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

ดังนั้นการขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่โครงการฯ จึงเริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2538 และเสร็จสิ้นสมบูรณ์ทั้ง 28 แห่งใน พ.ศ. 2540 โดยมีจำนวนหลุมขุดค้นทั้งสิ้น 110 หลุม ได้พบหลักฐานอันทรงคุณค่าทางวิชาการและเป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก

การขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่โครงการฯ

หลักฐานที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน และสามารถแบ่งยุคสมัยได้อย่างน้อย 6 สมัย ได้แก่

1. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย อายุประมาณ 2,000 - 2,500 ปีมาแล้ว
2. สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อประวัติศาสตร์ อายุประมาณ 1,500 - 2,000 ปีมาแล้ว
3. สมัยทวารวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 16
4. สมัยลพบุรี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 - 18
5. สมัยอยุธยา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 - 23
6. สมัยรัตนโกสินทร์ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 24 - ปัจจุบัน

2. การศึกษาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในพื้นที่โครงการลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีกลุ่มชาวไทยเบ็ญอาศัยอยู่ทั่วไปในเขต ตำบลมะนาวหวาน ตำบลโคกสูง ตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม และบางส่วนของเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี กรมศิลปากรโดยความร่วมมือจากสถาบันราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี ได้ดำเนินการสำรวจรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและการละเล่นต่างๆของชาวไทยเบ็ญไว้ทั้งหมด

3. การสร้างพิพิธภัณฑ์ลุ่มแม่น้ำป่าสัก

กรมศิลปากร ได้ดำเนินการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ลุ่มแม่น้ำป่าสักขึ้น เพื่อจัดแสดงมรดกทางวัฒนธรรมที่พบในพื้นที่กักเก็บน้ำแม่น้ำป่าสักพร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลความรู้ด้านการชลประทานข้อมูลเกี่ยวกับเขื่อนป่าสัก ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติ จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ป่าสักด้วย

พระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่องานด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑ์จึงอยู่ในจิตสำนึกของชาวโบราณคดีเสมอมา พระองค์ทรงเป็นทั้งนักพัฒนาและนักอนุรักษ์อย่างแท้จริง แม้ว่าพระองค์จะประสูติและเจริญพระชันษาในต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่สมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนีก็ได้ทรงปลูกฝังให้พระองค์ทรงรักในศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์

ครั้งเมื่อทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดาพระองค์ก็ทรงปลูกฝังความรักในศิลปวัฒนธรรมไทยแก่พระราชโอรสพระราชธิดา เช่นเดียวกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระราชโอรส พระราชธิดาทุกพระองค์ ต่างทรงสนพระทัยและทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่องานด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑสถานเรื่อยมา ยิ่งความปลื้มปิติแก่กษัตริย์โบราณคดีและภัณฑารักษ์อย่างหาที่สุดมิได้โดยเฉพาะสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งให้ความสนพระทัยในศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง ทรงศึกษาในคณะโบราณคดี ในหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ทรงเป็นพระอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และจะทรงเสด็จนำนักเรียนนายร้อยฯ ด้วยพระองค์เองในการไปทัศนศึกษายังสถานที่สำคัญทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเสมอมา ปัจจุบันนับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2528 เป็นต้นมา รัฐบาลจึงกำหนดให้วันโรกาสวันคล้ายวันประสูติ วันที่ 2 เมษายน ของทุกๆปี เป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย และให้หน่วยงานด้านต่างๆที่มีหน้าที่ดูแลด้านวัฒนธรรมได้จัดกิจกรรมเพื่อเทิดพระเกียรติ โดยเฉพาะกรมศิลปากรซึ่งมีหน้าที่ในการดูแล รักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุได้จัดกิจกรรมเพื่อร่วมเทิดพระเกียรติและเสริมสร้างความร่วมมือในการทำนุบำรุงมรดกของชาติสืบไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ วัดไชยวัฒนาราม เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2534

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ซึ่งวโรกาสวันคล้ายวันประสูติ วันที่ 2 เมษายน ของทุกปี รัฐบาลกำหนดให้เป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณฯยิ่งต่องานด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑ์ไทย ที่เรามีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงรอบรู้และทรงตั้งพระราชหฤทัยมั่นในการฟื้นฟู และอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุอันเป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติ พระราชวินิจฉัยและพระราชดำริต่างๆที่ทรงพระราชทานล้วนกลายเป็นสิ่งที่ยึดมั่นอยู่ในจิตใจของผู้ปฏิบัติงานทางด้านโบราณคดีและการพิพิธภัณฑ์ทุกคน เพื่อเป็นแนวทางนำไปปฏิบัติในขั้นที่จะอนุรักษ์และสืบสานมรดกของแผ่นดินให้สถิตสถาพรสืบไปตามพระราชประสงค์

อ้างอิง

¹พระที่นั่งเย็น ตั้งอยู่ด้านหน้าวัดพระรามทางทิศตะวันออก สันนิษฐานว่าเดิมเป็นกุฏิสงฆ์ของพระราชคณะแห่งวัดพระราม หรืออาจเป็นพระที่นั่งที่ประทับของพระมหากษัตริย์คราวเสด็จทอดพระเนตรกระบวนเรือ หรือการประชุมเล่นสัทวาในฤดูน้ำหลากก็ได้

²สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2549). *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับมรดกของแผ่นดิน*. หน้า 36.

³สำนักงานเลขาธิการ กรมศิลปากร. (2530). *พระมหากษัตริย์คุณปกเกล้าฯ*. หน้า 11.

⁴วัดราชบูรณะสร้างขึ้นในสมัยพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) เมื่อพ.ศ. 1967 ตรงบริเวณที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพเจ้าอ้ายพระยา และเจ้ายี่พระยา ซึ่งเป็นพระเชษฐาของพระองค์ที่ทรงกระทำยุทธหัตถีแย่งชิงราชสมบัติจนสิ้นพระชนม์ทั้งสองพระองค์บริเวณเชิงสะพานป่าถ่าน

⁵_____. (2542). "พระมหากษัตริย์คุณปกเกล้าฯ ในการพัฒนาท้องถิ่น". *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกสารกษัตริย์และภูมิปัญญา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. หน้า 217.

⁶สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2549). *แหล่งเดิม*. หน้า 55.

ปีงบประมาณ 2501 คณะรัฐมนตรีและรัฐสภา ได้อนุมัติเงินงบประมาณโครงการขุดค้นองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ เพื่อก่อสร้างอุโมงค์ลงไปยังกรุที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้ง 4 ด้าน การขุดค้นเริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2510. ได้พบกรุอีก 6 กรุ ทุกกรุมีพระพุทธรูปและพระพิมพ์ดินเผาจำนวนมาก

⁷_____. (2542). *แหล่งเดิม*. หน้า 219.

⁸สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2549). *แหล่งเดิม*. หน้า 56. และ _____. (2542). *แหล่งเดิม*. หน้า 219 - 220.

⁹*แหล่งเดิม*. หน้า 57.

¹⁰สำนักงานเลขาธิการ กรมศิลปากร. (2530). *แหล่งเดิม*. หน้า 13.

¹¹สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2549). *แหล่งเดิม*. หน้า 59-61.

¹²สำนักงานเลขาธิการ กรมศิลปากร. (2530). *แหล่งเดิม*. หน้า 15.

¹³*แหล่งเดิม*. หน้า 17.

¹⁴*แหล่งเดิม*. หน้า 18.

¹⁵*แหล่งเดิม*. หน้า 19.

¹⁶สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2549). *แหล่งเดิม*. หน้า 45.

¹⁷พิสิฐ เจริญวงศ์. (2544). "ในหลวงกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม". *มรดกของชาติ เล่ม 7*. หน้า 19-21.

¹⁸*แหล่งเดิม*. หน้า 21-22.

¹⁹สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2549). *แหล่งเดิม*. หน้า 47-50.

บรรณานุกรม

- พิสิฐ เจริญวงศ์. (2544). "ในหลวงกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม", *มรดกของชาติ เล่ม 7* เดือนกันยายน 2544. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- ศิลปากร, กรม. (2530). *พระมหากษัตริย์คุณปกเกล้า*. หนังสือเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย กรมศิลปากร ปีที่ 76 วันที่ 27 มีนาคม 2530. กรุงเทพฯ: งานเผยแพร่ สำนักงานเลขาธิการกรมศิลปากร.
- _____. (2542). "พระมหากษัตริย์คุณในการพัฒนาท้องถิ่น", *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*.
- _____. (2549). *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับมรดกของแผ่นดิน*. หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษ เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย พุทธศักราช 2549 ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร. กรุงเทพฯ : สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2418). *พระบรมราชาธิราชและพระราชดำรัส*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักพระราชพิธีการ. (2525). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราชาธิราชที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2516 จนถึง ธันวาคม 2517*. กรุงเทพฯ : สำนักพระราชพิธีการ.